

עסקני ספורט בהגירה, המקרה של היינריך קוהן

אודי כרמי ומשה לוי

תקציר

מאמר זה דן בהגירה של עסקני ספורט. נסיבות הגירתם, תהליך קליטתם בחברה החדשה וניסיונם לשמר את מעמדם כעסקנים, יעמדו במרכז המאמר. ד"ר היינריך קוהן משמש כמקרה חקר. המידע אודותיו מועט, יחסית, אך מהמקורות שנמצאו, ניתן ללמוד רבות על תהליך הקליטה שחוו מהגרים יהודים ממרכז אירופה, על מסלול חייהם ועל דרך הסתגלותם למציאות משתנה. קוהן, פסיכולוג בהכשרתו, כיהן כנשיאה הראשון של ארגון 'מכבי' העולמי. הוא היה חבר בארגונים רוויזיוניסטים (יהודים-ימניים) בגרמניה, עסק בסיוף ובדו-קרב והקים כוח מגן מפני התנכלויות אנטישמיות. בשנת 1936 היגר לפלשתינה. קוהן גילה שהגישה לספורט בפלשתינה הייתה שונה מאד מהגישה לספורט בגרמניה, מולדתו. בגרמניה היווה הספורט אמצעי לשילוב חברתי ולגיבוש הזהות היהודית ואילו בפלשתינה נכרך הספורט בפוליטיקה ולכן תרם לפילוג החברתי. המאבקים הפוליטיים בין מכבי הפועל (אגודת הספורט היריבה), הקשו על התפתחותו התקינה של הספורט. עם הגעתו לפלשתינה, התמנה קוהן למדריך הראשי של 'פלוגות הפועל', המיליציה של ארגון העובדים, שנאבקה ברוויזיוניסטים. במקביל לפעילותו ב'פלוגות הפועל' המשיך קוהן לפעול ב'מכבי' ולייצגה בפלשתינה ובאירופה. לנוכח המאבקים בין 'הפועל' ל'מכבי' מדובר היה בתופעה יוצאת דופן. המאמר דן בפעילותו של קוהן בשתי האגודות במקביל, כמקרה חקר להתמודדות מקורית של ספורטאים יוצאי מרכז אירופה, עם קשיי קליטתם ועם שאיפתם לשמר את נכסי תרבותם.

מבוא

מאמר זה יבחן את המשמעות החברתית שהייתה גלומה בפעילות הספורט של מהגרים בארצות מוצאם ובתמורות שחלו במשמעות זו לאחר שהגיעו לארץ היעד. התמקדות במשמעויות אלה – כפי שתעשה במאמר זה – עשויה להאיר באור חדש את מניעיו ואת דרכיו של המהגר לשמר את הריטואל הספורטיבי גם לאחר שסביבתו התרבותית השתנתה לחלוטין. ד"ר היינריך קוהן (Heinrich Kuhn 1893-1963) מגרמניה, הדמות המרכזית שבה ידון המאמר, ישמש דוגמה לדרך התמודדות מקורית של פעיל ספורט עם מציאות חדשה, שכפה עליו תהליך ההגירה. קוהן, פסיכולוג בהכשרתו, נחשף לראשונה לציבור בקונגרס הציוני ה-12, שהתכנס באוגוסט 1921 בקרלסבאד, צ'כוסלובקיה. במהלך הקונגרס, שהתקיים לראשונה מאז מלחמת העולם הראשונה, התכנסו ראשי אגודות הספורט היהודיות והחליטו להקים את **הסתדרות מכבי עולמי** (Maccabi World Union). ד"ר היינריך קוהן נבחר לנשיאה הראשון, אך כיהן זמן קצר בלבד בתפקיד זה.¹ בשנות העשרים עסק בפעילות פוליטית מטעם התנועה הרוויזיוניסטית ובהקמת קבוצות מגן בברלין מפני התנכלויות אנטישמיות.

בשנת 1936 היגר קוהן לפלשתינה בגל הגירה גדול ממרכז אירופה וממזרחה. בין המהגרים היו מורים לחינוך גופני, ספורטאים ומאמנים רבים. תרומת יוצאי מרכז אירופה להתפתחות הספורט בפלשתינה באה

¹ <https://www.maccabi.org/he/about-mwu>, נדלה ב: 28.8.2018.

לידי ביטוי בעיקר לאחר המכבייה השנייה, שהתקיימה בשנת 1935.² עם הגעתו, התמנה למדריך ראשי של 'ספורט-מגן' במיליציה של ארגון העובדים הגדול "ההסתדרות הכללית", 'פלוגות הפועל'. המאמר ידון בפעילותו של קוהן בגרמניה ובשאיפתו להמשיך ולעסוק בספורט המגן ב'פלוגות הפועל', יריבתה המרה של התנועה הרוויזיוניסטית שאליה השתייך. דרך הביוגרפיה האישית של קוהן ננסה להבין את התהליכים המתחוללים אצל מהגרים בהגיעם לארץ חדשה ובעיקר, את הדרך שבה הם משמרים את סגנון חייהם. המאמר יעמוד על ההבדל בין הגישה לתרבות הגוף ולספורט בגרמניה לבין הגישה שהייתה בפלשתינה ויתאר את היחסים הפוליטיים בין שתי אגודות הספורט הגדולות, 'מכבי' ל'הפועל', בתקופה הנדונה. סקירה זו חיונית להבנת החלטותיהם ופעילויותיהם של קוהן ושל מהגרים אחרים, שביקשו לשמר את נכסי תרבותם בארץ החדשה. תחילה, נעמוד על תפקיד הספורט בתהליך ההגירה.

ספורט, הגירה וזהות

תיאוריות שונות המבקשות להבין את סוגיית הגירת הספורט מתארת את ההגירה כתהליך וולנטרי המבטא את רצונם של הספורטאים ושל המאמנים להשתלב ולהתקדם בכלכלת הספורט הגלובלית.³ מנגד, מחקרים נוספים שנערכו מפרספקטיבות מרקסיסטיות וניאו מרקסיסטיות תיארו את מנגנוני הניצול הקפיטליסטי של מהגרי העבודה בשווקים עולם הספורט ואת האופנים בהם אותם מנגנונים מדלדלים את איכות ענפי הספורט במדינות מהם היגרו אותם ספורטאים.⁴ ההסברים מהסוג הראשון מייחסים ערך חיובי לתופעת ההגירה של ספורטאים, בשל תפקידה לקידום האיכות הספורטיבית ולהגברת ההישגיות בענפי הספורט השונים. הסברים מהסוג השני, שמתארים את הגירת הספורט כתופעה שלילית, טוענים כי היא מהווה נדבך נוסף בקפיטליזם הגלובלי היוצר אי שוויון ספורטיבי וכלכלי חריף בין ספורטאים ובין מדינות. אלה גם אלה רואים את ההיבט הכלכלי כגורם החשוב ולעיתים הבלעדי, להגירה של ספורטאים ממולדתם. ברם, צמצום ההסבר למוטיבציה מטריאליסטית גרידא מונע מלהתייחס להיבטים אידיאולוגיים ותרבותיים המובילים ספורטאים להגר. אותו הגיון מטריאליסטי מאפשר גם להסביר מעבר של ספורטאים, מאמנים, בעלי קבוצות ועסקני ספורט מקבוצה לקבוצה, לעיתים אף ליריבה מושבעת. בעידן של סחר חופשי, בו נחלשה המשמעות הסמלית של נאמנות לקבוצה נראה זה אך טבעי לראות שחקנים, מאמנים ואף אוהדים כסחורה העוברת לסוחר לפי שיקולי רווח גרידא.⁵ גם במקרה זה ההסברים המטריאליסטיים מונעים מהצגת תמונה מורכבת יותר המשפיעה על שיקוליו של מהגר הספורט ועל האופן שבו הוא נקלט ומשתלב במדינה ו/או בקבוצה המארחת.

² עדין טבלר, "בר כוכבא" ברלין, מאה שנה – סיפור אישי, "בתוך בין המולדת, הימים במחוזותיהם, בעריכת משה צימרמן ויותם חותם (ירושלים: הוצאת כותר, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, 2006), 298.

³ Joseph Maguire and Mark Falcou, *Sport and Migration: Borders, Boundaries and Crossings*. (Routledge: 2010), 5.

⁴ Alan M. Klein, *Sugarball: The American Game, the Dominican Dream*. (New Haven, CT: Yale University Press, 1991); John Bale and Joseph Maguire. *The global sports arena: Athletic talent migration in an interdependent world*. (Routledge: 2013); John Bale and Joe Sang. *Kenyan running: Movement culture, geography and global change*. (London: Routledge, 2013).

⁵ Joseph Maguire. *Global Sport: Identities, Societies, Civilizations*. (Hoboken, NJ: Blackwell Publishing, 1999).